

важнейшим фактором) те, которые наиболее эффективны для региона в настоящее время (можно привести поясняющий пример: в регионе с высоким уровнем безработицы обнаружили большие запасы полезных ископаемых, значит, при прочих равных условиях, в настоящее время здесь более эффективно использование мероприятий материалосберегающего направления интенсификации производства, а не трудосберегающего – все это должно позитивно сказаться и на росте конкурентоспособности продукции, так как интенсификация производства является одной из причин этого роста).

Следует добавить, что предложенный нами подход «срабатывает» лишь в общем. В этой связи достаточно сказать, что во многих странах мероприятия трудосберегающего направления интенсификации нередко реализовывались и в условиях безработицы (правда в этот период уровень ее был сравнительно небольшим), так как возникали новые виды деятельности, куда «перетекала» высвобождающаяся рабочая сила. Целесообразность использования предложенного подхода зависит также от многих других факторов (например, инфляционных процессов), не связанных непосредственно с каким-то направлением интенсификации.

Однако в целом применение данного методического подхода позволит более эффективно использовать по регионам имеющиеся ограниченные резервы модернизации и технического перевооружения российской экономики, т.к. в этом подходе в должной мере учитывается территориальная специфика. Особенно это справедливо для регионов зоны Севера и Дальнего Востока – традиционно трудодефицитных и в то же время обладающих значительными сырьевыми ресурсами. Для этих регионов России в ряде отраслей требуется создание специальной техники и технологии, которая не смотря на, как правило, повышенные затраты на ее создание должна достаточно быстро окупиться в связи с экономией вследствие ее использования сырья и живого труда (меньше потребуется завозить в эти регионы рабочих по оргнабору и работающих вахтовым методом). Чтобы сделать «действенным» предложенный подход, необходимо шире использовать систему государственного заказа (особенно для северных и дальневосточных регионов), создавать различного рода фонды (как на федеральном, так и на региональном уровнях), использование которых позволит повысить эффективность интенсификации, а также определить систему финансово-кредитных и налоговых механизмов, стимулирующих этот процесс (например, в виде ускоренной амортизации). Здесь необходимо широко использовать позитивный зарубежный опыт. Целесообразно также, на наш взгляд, разработать комплексно-целевую программу «Социально-экономическая эффективность различных направлений интенсификации производства в России и в ее разных регионах», а также аналогичную программу стимулирования НТП как основы инновационной экономики.

Источники и литература:

1. Андреев В. А. Интенсификация общественного производства в свете институциональной теории / В. А. Андреев, К. В. Павлов // Общество и экономика. – 2006. – № 6. – С. 152-162.
2. Ванер И. Теоретические вопросы интенсификации экономических процессов / И. Ванер // Известия АН СССР. Сер. Экономическая. – 1981. – № 5. – С. 41-49.
3. Вечканов В. С. Ускорение и эффективность производства / В. С. Вечканов, Г. С. Вечканов. – Л. : ЛГУ, 1989. – 207 с.
4. Павлов К. В. Интенсификация экономики в условиях неопределенности рыночной среды / К. В. Павлов. – М. : Магистр, 2007. – 271 с.

Педько І.А., Маляренко Н.О.

УДК 339.9

УКРАЇНА ТА ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ – КРОКИ ДО ІНТЕГРАЦІЇ В СИСТЕМУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Вступ. Сьогодні Україна представляє собою велику державу, що володіє значними природними ресурсами і займає важливе геополітичне положення, однак жодне національне господарство не може розвиватися окремо. Виробничі зв'язки з іншими колишніми союзними республіками майже повністю зруйновані після розпаду СРСР, а зростаючі інтернаціональні процеси в окремих регіонах зумовлюють необхідність пошуку більш сильного (як, наприклад, Європейський Союз) або відносно рівноправного (країни Співдружності Незалежних Держав) партнера для своєчасного та ефективного включення України в систему світового господарства.

Актуальність цієї теми зумовлена зростаючою інтернаціоналізацією світової економіки, її глобалізацією і необхідністю для України в нових економічних та політичних умовах знайти своє місце в сучасному міжнародному розподілі праці, адекватне її можливостям і потребам. Формування ринкової системи господарювання діалектично взаємопов'язане із зовнішньоекономічною діяльністю держави, процесом інтернаціоналізації господарського життя. Відносна ізольованість України від господарських процесів в світі, що склалася по ряду об'єктивних і суб'єктивних причин, є одним із стримуючих чинників розвитку національної економіки. Тому актуальність теми визначається тим, що в даний момент перед країною стоїть завдання активного використання переваг зовнішньоекономічних зв'язків для подальшого розвитку національної економіки, послідовного включення народного господарства країни в систему міжнародних економічних відносин.

Постановка задачі. Дослідження економічних проблем інтеграції промислового потенціалу України у світове господарство вимагає поглиблення теоретичної розробки, наукового аналізу проблем, пов'язаних з

усіма напрямками розвитку міжнародних економічних зв'язків. На сучасному етапі зростає вплив світового господарства, міжнародного економічного, політичного, соціального співробітництва на розвиток національного господарства, і, насамперед, на ефективність функціонування промислового потенціалу України. Наразі Україна вже робить важливі кроки на шляху до реалізації інтеграційних у світову економіку процесів (як, наприклад, підписання договору про зону вільної торгівлі з країнами СНД). Але Україна володіє істотними можливостями для більш активного включення в систему світового господарства. Цьому сприяє цілий ряд факторів, серед яких: вигідне географічне розташування, наявність корисних копалин, значний науково-технічний потенціал, велика кількість досить розвинених галузей промисловості та сільського господарства, кваліфіковані трудові ресурси тощо. Тому розширення і поглиблення її господарських зв'язків у системі світового господарства на основі більш повного, раціонального і ефективного використання наявних ресурсів і потенційних можливостей є не тільки необхідністю, але й можливо за умови проведення далекоглядної економічної політики – як зовнішньої, так і внутрішньої.

Найважливішими залишаються питання у виборі головних стратегічних партнерів – Європейський союз або країни СНД, курс євроінтеграції або вступ до митного союзу з Росією, зважаючи на те, що у разі підписання угоди про зону вільної торгівлі з Євросоюзом питання про входження України ще в який-небудь союз підніматися не буде [1]. Слід зазначити, що інтеграція України у світове господарство не тільки прискорить перетворення економічної системи нашої країни, але і дасть можливість Україні стати рівноправним учасником міжнародного співробітництва також із країнами інших континентів (наприклад, економічним блоком арабських країн, що формується на півдні) [2].

Метою цієї роботи є показати практичне значення інтеграційних процесів для економіки нашої країни, визначити найбільш вигідний напрямок та основну стратегію інтеграції України в світове господарство. Основними завданнями є обґрунтувати доцільність інтеграції України в міжнародну економіку, простежити провідні напрямки інтеграційної діяльності, виявити основні проблеми та визначити способи їх подолання на шляху інтеграції нашої країни у зовнішньоекономічний простір. Теоретичну і методологічну основу роботи склали результати проведення нещодавніх економічно-політичних форумів з країнами ЄС та СНД, висновки експертів з цього приводу, наукові праці провідних українських і зарубіжних фахівців, що займаються дослідженням процесів міжнародних економічних відносин, економічної інтеграції та взаємодії країн у системі світового господарства.

Результати. Розвиток інтеграційних процесів є найважливішою характеристикою сучасного світового господарства. Процеси міжнародної економічної інтеграції помітно активізувалися у другій половині ХХ ст. в різних регіонах земної кулі. Різке посилення міжфірмової і міждержавної конкурентної боротьби, нові сфери конкуренції і більш жорстке суперництво на традиційних ринках стають не під силу окремі державі або корпорації. Це обумовлює необхідність кооперації як матеріально-фінансових, так і виробничих зусиль територіально пов'язаних країн, дозволяючи укріпити свої позиції у глобалізованій економіці, використовувати потенціал великого економічного простору, нарешті, виступати єдиною силою проти спільних конкурентів на світовому ринку. У результаті має місце не просто певна ув'язка національно-державних інтересів, але і їх піднесення до рівня регіональних інтересів [3].

У перекладі з латини інтеграція (integratio) означає зрощення, об'єднання частин в єдине ціле. Отже, під міжнародною економічною інтеграцією розуміється високий ступінь інтернаціоналізації виробництва на основі розвитку глибоких стійких взаємозв'язків і розподілу праці між національними господарствами.

Процес інтеграції зазвичай починається з лібералізації взаємної торгівлі, усунення обмежень у русі товарів, потім послуг, капіталів і поступово при відповідних умовах і зацікавленості країн-партнерів веде до єдиного економічного, правового, інформаційного простору в рамках регіону. Формується нова якість міжнародних економічних відносин. Створюється відповідна правова база господарської взаємодії. Проводиться свідоме цілеспрямоване регулювання взаємних торговельно-економічних зв'язків. Інтеграція характеризується деякими сутнісними характеристиками, які в сукупності відрізняють її від інших форм економічної взаємодії країн:

- усуненням обмежень в русі товарів, а також послуг, капіталів, людських ресурсів між країнами – учасницями угоди;
- узгодженням економічної політики країн-учасниць;
- взаємопроникненням і переплетенням національних виробничих процесів, формуванням в рамках регіону технологічної єдності виробничого процесу;
- широким розвитком міжнародної спеціалізації і кооперації у виробництві, науці і техніці на основі найбільш прогресивних і глибоких форм, спільним фінансуванням розвитку економіки та її інноваційного механізму;
- пов'язаними з цим структурними змінами в економіці країн-учасниць;
- зближенням національних законодавств, норм і стандартів;
- цілеспрямованим регулюванням інтеграційного процесу, розвитком органів управління господарською взаємодією (можливі як міждержавні, так і наддержавні механізми управління: як у випадку з ЄС);
- регіональністю просторових масштабів інтеграції [6].

Інтеграція України до Європейського економічного простору, а в перспективі і політична інтеграція до ЄС, є реальним майбутнім української держави. Така перспектива можлива за умов подальших економічних та політичних перетворень в Україні і реальних здобутків цих перетворень на період 2011 – 2013 рр. В цей

період буде розроблятися новий бюджет ЄС (так звані, Фінансові перспективи ЄС), у витратній частині якого передбачена стаття витрат на можливе наступне розширення Європейського Союзу. Тому, на даному етапі, Україні варто зосередитись на економічних перетвореннях та їх результатах і подальшій економічній інтеграції до ЄС.

ЄС виявляє зацікавленість в зміцненні, збільшенні обсягів та прозорості торговельно-економічних відносин.

Питання Зони вільної торгівлі також є важливим пунктом майбутньої Посиленої угоди Україна – ЄС (яка має замінити Угоду про партнерство і співробітництво). Під час останнього економічного форуму, що пройшов у Брюсселі 20 жовтня 2011 р., було узгоджено чергові пункти договору про створення ЗВТ, пов'язаних з лібералізацією комплексу економічних відносин, а саме: скасування тарифів для багатьох видів товарів (не тільки промислових); лібералізацію з певними перехідними періодами руху послуг, капіталу, робочої сили; гармонізацію технічного законодавства для зняття технічних бар'єрів; регулювання таких сфер державної політики як конкурентна політика і корпоративне управління; покращення бізнес клімату з подальшим збільшенням обсягу інвестицій. Порівнюючи зміст можливого договору ЄС – Україна з підписаним 18 жовтня договором про ЗВТ з Росією, уповноважений уряду України з питань європейської інтеграції Валерій П'ятницький зазначив, що це дуже різні угоди: «З ЄС – цивілізаційна, в СНД – всього лише рамкова. Хочеться вірити, що в угоду СНД, якщо, звісно, вона почне працювати, ми привнесимо європейську філософію».

Він пояснив, що ЗВТ СНД стосується тільки торгівлі товарами та передбачає якісь базові речі, в основному це не стягнення мит. Коли ж ми говоримо про угоду з ЄС, то там є розділи, яких у документі СНД взагалі не передбачено, наприклад «Сталий розвиток». Цей пункт передбачає соціальні питання і адаптацію екологічних стандартів, на що в угодах про вільну торгівлю старого типу ніхто ніколи не звертав уваги. Сучасні ж угоди без цього неможливі, бо і торгівля, і виробництво впливають на довкілля [1].

Численні як українські, так і європейські дослідження вказують, що Україна має серйозні шанси для створення ЗВТ. Вигоди обумовлені хоча б тим, що враховуючи оптимальні умови доступу на ринок та географічну близькість, торгівля між Україною та ЄС може скласти 60 % від загального торговельного обороту (зараз 31,4%) [4]. Окрім того, аналіз авторитетних консалтингових установ (залучених до справи Європейською Комісією) показав, що найбільш позитивний вплив від створення ЗВТ відчує легка промисловість, машинобудування, деякі підгалузі сільського господарства (наприклад, м'ясопродукція).

Виходячи з об'єктивних обставин розвитку відносин Україна – ЄС, варто наголосити, що пріоритетним аспектом цих відносин виступає економічне співробітництво та транзит енергоресурсів (спостереження доводять, що ЄС покладає неабиякі надії на те, що Україна і надалі буде відповідальним і політично солідарним з ЄС транзитером енергоресурсів, а також сповідуватиме положення Енергетичної Хартії ЄС). Створення ЗВТ Україна – ЄС Україні варто розглядати як елемент системної інтеграції України у європейський економічний простір.

Створення ЗВТ надасть українській економіці переваги у:

- стабільному зростанні (при чому ефект може бути збільшений за рахунок реформування інституцій та впровадження реформ як складової економічної інтеграції);
- інноваційному розвитку (завдяки покращенню доступу на ринки, розвитку спільних мереж та впровадженню інфраструктурних проектів).

Європейський Союз не менше України зацікавлений у створенні поглибленої Зони вільної торгівлі. Євросоюзом Україна розглядається, по-перше, як географічно близьким, кваліфікованим й одночасно відносно дешевим ринком робочої сили (30,5 млн чол. працездатного населення при середній заробітній платі в 1112 грн. на місяць) та значним споживчим ринком (46,4 млн чол. населення) [5], по-друге, як потенційний ринок інвестицій та інновацій, спільних підприємств, по-третє, як привабливий ринок землі та сільськогосподарського виробництва, транспортних комунікацій (останнє для ЄС цікаво тим, що повітряний простір Євросоюзу перевантажений); по-четверте, за умови прозорої приватизації та відкритих тендерів, для європейського капіталу виступає привабливим участь у розробці родовищ енергоносіїв та корисних копалин.

Торгівля з СНД також має свої переваги:

У першу чергу вигідні умови будуть забезпечені українським виробникам труб, вагонів, а також машинобудівної галузі. Російський ринок цікавий для машинобудівників, особливо заводу «Мотор Січ», який поставляє двигуни для всіх російських вертольотів. Крім того, вагонобудівники та трубна промисловість виграють від відкриття ринків збуту.

«Свобода» в переміщенні товарів не торкнеться тільки цукру, нафти і газу.

На думку різних вчених, існують наступні шляхи ефективної інтеграції України у світове господарство:

1. Визначення специфічних сфер співробітництва з країнами інших континентів. Дана співпраця має здійснюватися на галузевій основі, а особливо у науково-технічній, енергетичній, продовольчій та екологічній сферах. Надзвичайно важливим кроком назустріч Європі повинні стати такі акції, як приєднання України до відповідних науково-технічних (наприклад, аерокосмічної, конструювання нових матеріалів), інформаційних та інших програм.

2. Участь у загальноєвропейському економічному просторі, який починає формуватися. При цьому необхідний перехід до ринку і визначення галузей виробництва, які будуть складати профіль міжнародної спеціалізації економіки України. Стимулювання цих галузей і виробництва методами ринкової економіки покажуть пріоритети зміни в народному господарстві. Вирішення зазначених завдань в подібному контексті можливо на принципі спільності інтересів європейських країн у забезпеченні політичної стабільності,

створенні умов для ефективного функціонування загальноєвропейського економічного простору, а також вирішенні поставлених перед усіма державами континенту екологічних проблем.

3. Максимально тісна взаємодія з організацією ЄС, її окремими спеціалізованими утвореннями, яка все більше і більше стимулюватиме процес включення економіки України в континентальні господарські структури та взаємозв'язку. Не можна не відзначити і той факт, що за останні роки саме з країнами ЄС Україні встановила більш тісні контакти з міжнародного кооперування виробництва на рівні основної господарської ланки у вигляді спільних підприємств, інших форм економічної взаємодії.

4. Лібералізація зовнішньої торгівлі, яка сприяла формуванню основних інструментів ринкового механізму, встановленню зв'язків між внутрішніми і зовнішніми цінами, включенню вітчизняних товаровиробників у конкурентну боротьбу на зовнішньому ринку і підвищення міжнародної конкурентоспроможності національного виробництва.

5. Залучення іноземного капіталу у вже функціонують господарські об'єкти та створення іноземними інвесторами фірм і підприємств на території нашої країни. Подібні форми економічних відносин сприяли б введенню у виробництво сучасних технологій, надали б імпульс прогресивним зрушенням у господарській структурі України, забезпечили б вихід на світовий ринок з конкурентоспроможною продукцією.

6. Якісне поглиблення співробітництва в Чорноморському регіоні. Для цього необхідно встановлення режиму вільного пересування товарів, капіталів і робочої сили, створення транспортно-комунікаційної інфраструктури. Україна має в своєму розпорядженні сприятливим гео економічним становищем: займає велику територію на сході Європи, має вихід до Азовського і Чорного морів, знаходиться на перетині торгових шляхів з півночі на південь і із заходу на схід, має сухопутний і морський кордон з більшістю країн, зацікавлених в розвитку зони причорноморської інтеграції [7].

Висновки:

Інтеграція України повинна проходити по найбільш ефективним напрямкам, які давали б можливість нашій країні забезпечити достатній рівень стабільності економіки і добробуту населення. Отже, питання про те, як і з ким, буде інтегрувати Україна залишаються відкритими. Випадки, коли країни мають відразу кілька зон вільної торгівлі, – не нові. Тому як експерти, так і політики не бачать протиріч у подвійних угодах України. Україна може вигідно використовувати переваги зон вільної торгівлі, перебуваючи між кількома економічними центрами – ЄС, СНД та економічним блоком арабських країн на півдні. Відносини з трьома блоками дають можливість максимально використовувати вигоди від зони вільної торгівлі.

У підсумку, для забезпечення умов створення поглибленої Зони вільної торгівлі з ЄС Україна має законодавчо захистити вразливі сектори економіки, зберігаючи при цьому прозорість процедур; стимулювати інноваційний розвиток української економіки; врегулювати політичні проблеми, оскільки саме остання проблема, викликаючи невдоволення з боку Європарламенту, затягує тривалість переговорів стосовно ЗВТ.

Відповідаючи на питання про те, наскільки цей документ можна буде вважати інтеграційним, враховуючи, що в преамбулі Угоди про асоціацію, судячи з усього, перспективи членства в ЄС таки не буде, в економіці воно, дійсно, абсолютно інтеграційне. Настільки, наскільки ми зможемо адаптуватися до системи правил Євросоюзу.

Джерела та література:

1. Українська правда : [Електронний ресурс] : онлайн видавництво. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news>
2. Ліга-інформ : [Електронний ресурс] : інформаційне агенство. – Режим доступу : www.liga.net
3. История экономических учений : учеб. для экон. спец. вузов / М. Н. Рындина, Е. Г. Васильевский, В. В. Голосов и др. – М. : Высшая школа, 2003. – 259 с.
4. Європейська статистична комісія : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
5. Державна служба статистики України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Бордачєв Т. В. Европейская интеграция : учеб. / Т. В. Бордачєв; под ред. О. В. Буториной. – М. : Деловая литература, 2011. – 720 с.
7. Ликтян Д. Т. Экономическая интеграция и глобализация. Проблемы современности / Д. Т. Ликтян. – К. : КНЕУ, 2005. – 420 с.